

Pratības vērtēšana – pilnīgi jauna

Pēc līdzšinējās pieejas mācās skolēni 3., 6., 9. un 12. klasēs, bet pēc jaunās - 1., 2., 4., 5., 7., 8., 10. un 11. klašu audzēkņi.

Kompetenču pieejas lielākais izaicinājums ir tieši vērtēšana, kas tagad novērtē pratību – noteiktu zināšanu, vispārīgu un specifisku prasmju un iemaņu kopumu, kas skolēnam jāapgūst mācību jomā. Vērtēšana klasēs, kuras mācās pēc jaunās pieejas, atšķiras 1.-3. un 4.-9. klašu skolēniem, jo pirmajās klasēs vērtējumu izsaka ar burtiem, vērtējot apguves līmeni, bet no ceturtais klases novērtējums ir atzīmes, kā arī procenti un ieskaitīts/neieskaitīts.

Vērtē četros apguves līmeņos

Cēsu Pilsētas Pastariņa sākumskolas skolotāja Iveta Daiga atzīst, ka izpratne par jauno vērtēšanas sistēmu ir izaicinājums gan skolotājiem, gan bērniem un viņu vecākiem: “Vērtēšana ir visvairāk skaidrojamais aspekts gan pašiem bērniem, gan vecākiem. Par to runā ne tikai Cēsu novadā, bet arī Latvijas mērogā. Rīkojam arī tikšanās ar programmas “Skola2030” pārstāvi, kas atbild tieši par vērtēšanu. Vērtēšana vēl ir bērnu autiņos, kuru mēs mēģinām attīstīt un pilnveidot. Tas ir sarežģītāk, nekā ielikt atzīmi. Un galvenais, izskaidrot bērnam, lai viņš saprastu un arī mājās varētu vecākam izstāstīt, kāpēc viņam ir tāds vērtējums. Liecībās skolotājiem arī jānovērtē audzēkņa prasmes, bet vēl secinām, ka daudzas no tām noformulētas sarežģīti, sarežģītiem vārdiem, līdz ar to pedagogi ir tramīgi, vai vecāki sapratīs formulējumu, kas ar to domāts.”

Skujenes pamatskolas skolotāja Daiga Šveide uzsver, ka par vērtēšanu notiek daudzi semināri un ir iespējams izglītoties uzprast visu: “Galvenais - atrast tam laiku. Ja sākumā jaunā vērtēšana šķita grūti uztverama, tagad arvien labāk varam to izprast, līdz ar to vieglāk gan novērtēt, gan to izskaidrot skolēnam.”

Iveta Daiga skaidro, ka galvenā atšķirība jaunajā vērtēšanas sistēmā ir konkrētās prasmes, nevis apgūtās tēmas vērtēšana. Pirmajās klasēs tās tiek novērtētas četros apguves līmeņos: “Skolotājam ir ļoti jāpārzina, par ko viņš šo vērtējumu liek, jo, lai izliktu vērtējumus S – sācis apgūt, T – turpina apgūt, A – apguvis, P – padziļināti apguvis, ir jābūt līmeņu aprakstiem, kuru metodiskais pamats ir izstrādāts, bet daudz vēl atstāts uz skolotāju pleciem, lai izveidotu tos bērniem saprotami.” Skolotāja gan noraida bažas, ka līdz ar pratības vērtēšanu zūd iespēja novērtēt skolēna apgūtās zināšanas. Viņa skaidro: “Viens no sasniedzamajiem rezultātiem latviešu valodā ir - pamatot savu izteikumu par dzirdēto, lasīto, piedzīvoto vienkāršos teikumos. Tā ir prasme, kā bērns māc izteikties, bet, lai viņš varētu izteikties, viņam ir jāizlasa, jāapgūst izlasītais, tāpat jāiegūst zināšanas.”

Iveta Daiga piebilst, ka līdztekus arī bērns pats sevi mācās no-

vērtēt un paša domas var salīdzināt ar skolotāja vērtējumu, tiek pārrunāts, kā skolēns sevi novērtējis, vai augstāk, bet varbūt zemāk nekā skolotājs. Arī Daiga Šveide piekrīt, ka vērtīga ir bērna mācīšanās sevi novērtēt, saprast arī pašam, ko viņš vēl nav apguvis, kas vēl jāpamācās: “Ja bērns šo prasmju apgūst no bērnudārza un pirmās klases, kā arī tiek novērtēts ar šiem četriem apguves līmeņiem, tad viņam arī tos ir vieglāk izprast.”

Pāriešana no ārējās uz iekšējo motivāciju

Cēsu Pilsētas vidusskolas direktore Aija Sīmane teic, ka pārejas periods, kad daļa klašu mācās pēc vecā satura, bet daļa apgūst zinības pēc jaunās programmas, rada neskaidrības gan bērniem, gan viņu vecākiem: “To ietekmē arī pandēmijas laiks, attālinātais periods.” Direktore skaidro: “Esam atteikušies no starpsemestra vērtējumiem, bet daudziem tas šķita nepieciešams – kā burkāns, kāpēc mācās. Šobrīd vēl arvien gan skolēniem, gan bērnu vecākiem vērtējums ir ļoti svarīgs.”

Aija Sīmane piebilst, ka vēl pāragri runāt par būtiskām izmaiņām, ko ienesusi jaunā vērtēšanas sistēma: “Patlaban bērni tiek pārāk raustīti – tad ir slims, tad karantīna, tad attālinātās mācības. Arī bērni ir noguruši no testēšanas, maskām, uzturēšanās vienā telpā, viņiem ir nepieciešama vienes maiņa. Mēs ilgojamies vismaz pēc viena normāla mācību gada, kad varam kārtīgi strādāt. Pēc tādiem diviem gadiem vēl nav iespējams redzēt jauninājumu rezultātu. Ir jāpaiet ilgākam laikam, lai to varētu just. Ikdienā, ja skolotājs audzēkņa sasniegto vērtē arī procentos, tad tik un tā gan skolēni, gan vecāki to pārrēķina atzīmēs. Tas notiek tikpat grūti, kā bija pāriet no piecu ballu vērtēšanas sistēmas uz 10 ballēm.”

Skolas sociālās pedagoģes atzīst, ka jaunā vērtēšanas sistēma ir izaicinājums tieši vecāko klašu skolēniem, arī vidusskolēniem, kas daudzus gadus mācījušies pēc iepriekšējās sistēmas. Pedagoģes uzsver, lai skolēni spētu pārkāpt tam pāri, ir jāpaiet laikam, jo ir grūti uzreiz pārorientēties.

Aija Sīmane vērtē, ka “bērnām, kurām, piemēram, ceturtajā vai septītajā klasē jāsāk mācīties pēc jaunā satura, kas veidots, balstoties uz to, ka bērns jau no 1. klases izglītojās pēc jaunās pieejas, brīžiem mācību apguve liekas nesaprotama, jo viņam vēl nav nevar būt šo jauno prasmju. Tas ir vajprātīgi liels papildu darbs skolotājiem, lai sagatavotos un palīdzētu bērnam apgūt jaunās prasmes atbilstošās klases līmenī. Ir jābūt pamata bāzei, jāapgūst zināšanas, lai varētu apgūt šīs jaunās prasmes”. Sociālā pedagoģe Lienīte Rogoļeva piebilst: “Ir jābūt drošai videi, lai bērns var aiziet pajautāt, viņš ir jāiedrošina, tas ir komplekss pasākums – kāds ir kontakts ar skolotāju, klases biedriem, kāda ir sadarbība ar ģimeni. Tad viņam veidojas iekšējā motivācija. Jo ne vienmēr, ja vecāks saka, ka vajag darīt, bērns to spēj vai grib. Tas ir jāpamācās no pirmās klases vai pat dzimšanas soli pa soli.”

Aija Sīmane atgādina, ka iekšējā motivācija nerodas vienā die-

nā, pie tā ļoti daudz jāstrādā: “Turklāt jāreķinās, ka pusaudžu vecumā daļai skolēnu mācīšanās nav svarīga, mācību rezultātus vai augsto vērtējumu vajag tikai vecākiem.”

“Nv” nav vērtējums, bet fakts

Skujenes pamatskolas direktore vietniece Valda Miķelsone norāda uz būtisku niānsi, kas mainījusies kompetenču pieejā. Līdz šim, ja skolēns nebija skolā objektīvu iemeslu dēļ, kādu pārbaudes darbu varēja neuzrakstīt, jo skolotājs izlika mācību posma vidējo vērtējumu. Šobrīd, ja priekšmetā ir pārbaudes darbs, bet skolēna nav skolā, parādās “nv” (nav vērtējuma), ko skolēns, darbu uzrakstot, var izlabot, saņemot vērtējumu. Tajā pašā laikā skolotājs nevar izlikt gala vērtējumu, ja ir kaut viens šāds “nv”.

Valda Miķelsone ieskicē reālo situāciju, kāda var izveidoties lauku skolā: “Pandēmijas laikā skolēns var nebūt skolā slimības dēļ, var kļūt par kontaktpersonu, var pienākt brīdis, kad visa klase mācās attālināti vai autobuss laikapstākļu dēļ bērnu nav varējis atvest uz skolu. Viens tāds “nv” parādās datorzinībās, otrs latviešu valodā, trešais – matemātikā. Un vienā brīdī skolēns vairs nesaprot, no kura gala lai sākt, jo katru dienu ir daudz stundu, vēl jāatrod laiks, kad arī skolotājam ir laiks pieņemt skolēnu, un tas ir sarežģīti. Un, jo vājāks ir bērna zināšanas, jo viņam ar to grūtāk tikt galā. Semināros meklējam risinājumus tādām situācijām, jo daudzas skolas iekritušas daudzajos “nv” vērtējumos. Un iedomāsimies sevi bērnu vietā: skolā ir paredzēts pārbaudes darbs, bet autobuss nevar viņu atvest, tāpat bērnam jāplāno, kad citreiz to uzrakstīt. Cik mēs esam dusmīgi, ja kādu apstākļu dēļ netiekam uz darbu un saprotam, ka nevarēsim izdarīt iekšējo, kā arī mēģinot saplānot, kā visu izdarīt vēlāk. Bet bērnam jābūt ierindā kā zaldātam, kas pašreizējā situācijā nav iespējams.”

Savukārt Aija Sīmane, jautāta par problēmām, ko rada daudzie “nv”, tomēr uzsver, ka skolēns vērtējumu var iegūt, apgūstot vienu un darbu uzrakstot: “Tāpēc ir konsultāciju laiki, ilgstošas slimības gadījumā vai bērnam ir mācīšanās grūtības, ir projekts “Pumpurs”, kas palīdz apgūt tēmu un līdz ar to iegūt nepieciešamo vērtējumu.”

Vērtēšana visos laikos raisa diskusijas

Iveta Daiga atzīmē: “Domāju, vērtēšana visos laikos vienalga, vai vērtē ar burtiem, aprakstu vai atzīmēm, ir diskusiju jautājums, jo vienmēr vērtēšana ir tā, kur kādam liekas, ka varētu citādi. Bet šī vērtēšanas sistēma ļauj mazāk traumēt bērnu – viņam nav sašķaukuma, ka tagad ir liels pārbaudes darbs par šo tēmu, tagad lielā darba lapa jāizpilda. Viss notiek pakāpeniski, un tas nerada tik lielu stresu un organiskāk iekļaujas visā sistēmā. Šāda vērtēšana liek uzsvāru nevis uz rezultātu,

UZZIŅAI

FORMATĪVĀ UN SUMMATĪVĀ VĒRTĒŠANA

Vērtēšana ir neatņemama mācību procesa daļa. Kompetenču pieejā palielinās formatīvās vērtēšanas loma, kā arī uzsvērta diagnosticējošo pārbaudes darbu loma kā būtisks atbalsts skolotājiem, lai plānotu ikdienas darbu mācību gada sākumā. Tāpat kā līdz šim skolēna sasniegumu vērtēšanā paredzēti arī obligātie valsts pārbaudījumi.

Būtiski palielinās formatīvās vērtēšanas jeb skolēnu snieguma vērtēšanas ikdienā, lai uzlabotu mācīšanos, loma. Tā paredz laikus un regulāri sniegt atbilstošu atgriezenisko saiti (ko var sniegt gan skolotājs, gan citi skolēni), lai uzlabotu mācīšanos. Formatīvās vērtēšanas ietvaros nepieciešams attīstīt arī skolēnu pašvērtēšanas prasmes.

Summatīvajā jeb skolēnu sniegumu vērtēšanā skolotājs novērtē un dokumentē skolēna mācīšanās rezultātu attiecībā pret plānotiem sasniedzamajiem rezultātiem mācīšanās posma noslēgumā, piemēram, temata, mācību gada vai posma noslēgumā. Vērtējumu summatīvās vērtēšanas ietvaros izsaka:

1.–3. klasē rakstiski četros apguves līmeņos (mācību gada beigās skolēni saņem rakstisku sasniegumu vērtējumu apguves līmeņos atbilstoši nozīmīgākajiem mācību jomā definētajiem sasniedzamajiem rezultātiem: S - sācis apgūt; T - turpina apgūt; A - apguvis; P - apguvis padziļināti. Izmaiņas ieviestas, atzīstot, ka vērtējums ballēs atsevišķos mācību priekšmetos jau no otrās klases neatbilst pašreizējai starptautiskajai praksei un nesniedz detalizētu informāciju par skolēna sniegumu); 4.–9. klasē 10 ballu skalā kā līdz šim.

DIAGNOSTICĒJOŠĀ VĒRTĒŠANA

Tās mērķis ir palīdzēt skolotā-

jam izvērtēt skolēna mācīšanās stiprās un vājās puses un noskaidrot nepieciešamo atbalstu, lai atbilstoši un efektīvi plānotu turpmāko mācību procesu. Diagnosticējošie pārbaudes darbi vairs nebūs jāsteno vienā noteiktā laikā. Projektā tiks izstrādāti un pakāpeniski piedāvāti 20 diagnosticējošie darbi dažādās mācību jomās atbilstoši jaunam mācību saturam.

SASNIEDZAMIE REZULTĀTI

Tie izglītības pakāpēs pamatizglītībā formulēti šādiem klašu posmiem: 1.–3.klase; 4.–6.klase; 7.–9.klase.

Plānotie skolēniem sasniedzamie rezultāti pamatizglītības standartā tiks vērtēti, beidzot 3., 6. un 9. klasi septiņās mācību jomās: dabaszinātņu, valodu, sociālā un pilsoniskā, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, matemātikas, tehnoloģiju, kā arī veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā.

Katrā mācību jomā ir formulēti skaidri, izmērāmi rezultāti – pratība*, ko veido zināšanas, izpratne un jomas pamatprasmes, kā arī caurviju prasmes, attieksmes un ieradumi, kas balstīti vērtībās. Skolēna mācīšanās rezultāts ir lietpratība**.

*Pratība – noteiktu zināšanu, vispārīgu un specifisku prasmju un iemaņu kopums, kas skolēnam jāapgūst mācību jomā.

**Lietpratība jeb kompetence – spēja izmantot zināšanas un prasmes un paust attieksmes, kas nepieciešamas uzdevuma izpildīšanai un problēmu risināšanai mainīgās un reālās dzīves situācijās. Skolā – skolēna spēja adekvāti lietot mācīšanās rezultātu noteiktā kontekstā (izglītības, darba, personiskā vai sabiedriskā politikā).

No SKOLA 2030

bet uz visu procesu līdz rezultāta nonākšanai, līdz ar to vairojas gandarījums par pašu mācīšanos. Tas, manuprāt, ir kompetenču izglītības lielais plus, ka mēs baudām procesu, uzlabojam, pilnveidojam, iespējams, sagriežam visu kājām gaisā un darām atkal no jauna. Līdz ar to vairs nav tā sašķaukuma, kas bija iepriekš, ka bērni mācījās atzīmju dēļ, brīžiem nesaprotot kāpēc. Te ir pakāpeniskums, pēctecība līdz vērtējumam, skolēni apgūst dzīvei nepieciešamās prasmes, jo tā ir daļa no procesa, kā tikt līdz vērtējumam.”

Daiga Šveide arī pozitīvi skatās uz jauninājumu: “Līdz ar to ir mazāk stresa. Mums, lielajiem, varbūt liekas, ka bērns par to atzīmi nepārdzīvo, bet pārdzīvo tāpat. Tā jau ikdienā ir tik daudz sašķaukuma, labi, ka skolā tā ir mazāk.”

Savukārt Aija Sīmane secina: “Vēl ļoti daudz ir jāstrādā, lai mēs un vispār sabiedrībā saprastu, ka skolēns mācās nevis atzīmes, ie-

gūtā vērtējuma, bet iegūto prasmju un zināšanu dēļ, lai mēs mainītu šo domāšanu.” Tāpat direktore piebilst: “Mans personīgais viedoklis, ka jauno mācību saturu vajadzēja ieviest no pirmās klases, nevis raustīt pirmos, ceturto, septītos, desmitos. Sākot no pirmās klases, tas notiktu pakāpeniski, pēctecīgi un pašsaprotami gan bērniem, gan viņu vecākiem.” □

Lappusi sagatavoja
IVETA ROZENTĀLE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no
Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
Par saturu atbild projekta īstenotājs
izdevniecība SIA Cēsu Druva”.